

של מלים. הצרה היא ששימוש של מלים אפשר לתארו רק במונחים של מערכות-כללים—וההנחה שאנשים מפעילים מערכות-כללים אין לה תרגום במונחים של תהליכים פיזיקליים.

ח

כתיבתו של ויטגנשטיין, בכל כתביו, אינה מסודרת, אינה מפורשת, אינה שיטתית. היא מקוטעת ומרומזת. אולי אפשר לתת לכך הסבר במונחי הפסיכולוגיה שלו. אך נדמה לי שאפשר לתת הסבר מקביל (ומתישב) במונחים המתחסיים רק לתמונת-העולם שלו (שוודאי אף היא משקפת את אישיותו): תמונת-העולם של ויטגנשטיין היא שילוב של מאטריאליזם וביהיוריזם, מצד אחד, עם המודעות לקיומם של תחשיבים פורמליים (לוגיקה, אריתמטיקה) שבהם אנשים פועלים, מצד שני. ושילוב זה אינו עקיב. ויטגנשטיין חש בסתירה—והיא מנעה ממנו ניסוח משנה סדורה ובהירה אפילו בתחום עיסוקו המוצהר: השפה.

שנתי טבת: בין שעשוע וסנשו

שתי שורות, בבקרתו של ב. ש. על ספרי "שעשוע ובתו",* הוציאו אותי מן השמורה הכפויה של מחבר מבוקר. הראשונה נוגעת לדיוק קנה-המידה של המבקר. אם כה טורח ב. ש. להבחין בין כתיבה עתונאית, כתיבה תעודית-מדעית וכתיבה ספרותית, מותר להעיר לו על רשלנות בכתיבה בבקרתו.

ב. ש. כותב כי "הדגם על-פיו עבד שנתי טבת היו, כמדומה, מחקריו וספריו של אוסקר לואיס כילדי סאנשו" למשל. האנתרופולוג היהודי-האמריקאי מציג בספר מרתק עלילת-חיים של משפחה מקסיקאית משולי החברה, וכל החפץ יכול לבדוק, לאמת ולהפריך את העובדה. — — — כל הדמויות שבספר מתוארות כהויות ובשמותיהן המקוריים. טבת מכנה את גיבוריו בשמות בדויים ומונע מן החוקר לבוא ולאמת את העובדות המוצגות, לבוא ולהמשיך במחקר."

יש בידי לבשר לב. ש. כי אוסקר לואיס עצמו מצא ששמות ולוקאלים בדויים טובים יותר, אפילו למחקר סוציולוגי-אנתרופולוגי. לספרו הגדול "לה-יידה", שבא בעקבות "ילדי סאנשו", הקדים הערה באותיות גדולות: "בכוונה לשמור על האנונימיות של נושאי מחקר זה, הוחלפו שמות כל בני המשפחות, חבריהם ושכניהם. אני אף שיניתי את שם הפרוור ושמות כמה מרחובותיו, תחנות אוטובוסים, בארים, בתי-מלון ומקומות ציבוריים אחרים. שמותיהם של דמויות היסטוריות ופקידי-ציבור לא שוננו."

ודאי טעמים נכוחים היו לו לכך ששוב לא חזר על שמות אמיתיים, כמו ב"ילדי סאנשו". אולי אחת מהן היתה ש"לה-יידה" לא עסק בארץ רחוקה-ביחס כמקסיקו אלא עסק בהארלם שבניו-יורק, בארצות-הברית עצמה. מכל-מקום, במידה שעבד ב. ש. בבקרתו "על-פי הדגם של אוסקר לואיס" יכול היה לדעת שלדעתו של אותו אנתרופולוג מהולל אין בשמות אמיתיים או בדויים להעיד כלל על טיב המחקר.

מי שאכן קרא את ספרי אוסקר לואיס יבין מעצמו מדוע בחר שמות בדויים לגיבורי עבודתו על תת-תרבות העוני של הפורטו-ריקנים בהארלם. אפילו ניו-יורק, שאוכלוסייה מרובים פיי-כמה מאוכלוסיי ישראל, היתה "עולם קטן" בשבילו. ברור שבעתיים מדוע הכרח הוא לישראלי לנקוט שמות בדויים לתושבי שכונת-עוני

* ר' "קשת" נא, אביב 1971.

תל-אביבית. לא אוכל להישבע על כך, אך נדמה לי כי גם טרומן קאפוט—אף אותו מזכיר ב. ש. באורח בלתי-רלוונטי לגמרי—היה בוחר שמות בדויים לגיבורי "בדם קר" אילו חיים היו. אנשים מתים קל יותר לנקוב בשמותיהם. השורה השנייה שהביאה אותי להעיר על בקרתו של ב. ש. היא: "אחד מן היסודות החשובים ביותר של ספרות תעודית—יסוד הפומביות המאפשר לכל אדם לבוא ולהתבונן בחומר-הגלם". ראינו שענין הפומביות אינו נכון והחזרה עליו מעידה שב. ש. אינו יודע ספרות תעודית מהי. אבל שמחתי שהשתמש במלה "חומר-גלם" שפן יש בה אסוציאציה ישרה לתעשייה ולחרושת. זיקה זו של ספרות-התעודה היא המיחדתה מן הספרות היפה; אם לאחרונה קני-מידה מוחלטים, הרי לראשונה קני-מידה יחסיים.

בהקדמה ל"ילדי סאנשו" מציין אוסקר לואיס כי המקלטה "איפשרה תחילת סוג ספרות חדשה של ריאליזם חברתי". ואכן, כפרופיסור לאנתרופולוגיה באוניברסיטת אילינוי, וכמי שנעזר במחקריו בכספי קרן-פורד, יכול היה להעסיק עוזרים ותלמידים רבים כמפעילי מקלטות. כמעט כל הראיונות לספרו "לה-יודה" נעשו על-ידי אחרים. אין ספק שחומר-הגלם שעמד לרשותו היה רב ומגוון מזה שעמד לרשות המחבר של "שעשוע ובתו". לכן ההשוואה ביניהם לקויה. הנה מסיבות ברורות אלו ביקשתי דווקא לעשות הכל כדי שלא לעבוד "על-פי הדגם" של אוסקר לואיס, האנתרופולוג האמריקאי רב-האמצעים, אלא לפי שיטה שונה לגמרי, התואמת את התנאים והמסיבות של ישראל. נדמה לי כי שיטה פסולה היא כאשר מבקר בוחר למחבר את "הדגם על-פיו עבד" וקושר לו את כל ההערות המצויות עמו מן המוכן.

מופיע בימים אלה

אבשלום

כתבים ומכתבים

של אבשלום פיינברג

הביא לדפוס והקדים

"קווים למונוגרפיה"

אהרן אמיר

★

קרובים להופיע

ברוך נאדל

אברהם (יאיר) שטרן

שולמית לסקוב

יוסף טרומפלדור

שקמונה חברה להוצאה לאור בע"מ, חיפה